

[Ilmar Kopso]

Pärnu Tütarlaste Gümnaasiumi õppenõukogu 1918 – 1941

Koolijuhtimise probleemide arutlustes kipub meil esmajoones kõne alla tulema koolijuht – tema juhiomadused, kompetents, seosed ja suhted kooli õpetajaskonna, lastevanemate, omavalitsuse ja ministeeriumiga. Ja muidugi see, kui palju otsustusõigust on otstarbekas koolijuhile anda. Kõlava nimega programm “21. sajandi kool”, mis nüüdseks on poliitilistes tuultes liivale jooksnud, aktualiseeris kooli hoolekogu rolli ja kompetentsi küsimuse. Niisiis küsimuse, kuidas jaotada otsustusõigust koolis direktori ja hoolekogu vahel. Koolipraktika kinnitab, et tegelikult on koolis kolmikvõim: koolijuht, õppenõukogu, hoolekogu. Õppenõukogu osa koolielus on viimasel ajal pea tähelepanuta jäänud. Võimalik, et ajalootundmatuses peetakse õppenõukogu nõukogudeaja jäänukiks. Vaade minevikku annab selgitust.

1922. a “Avalikkude keskkoolide seadus” (keskkool ja gümnaasium olid tollal sünonüümid) nimetas praegu meie silmis õppenõukogu pedagoogika-nõukoguks. Seaduse 10 paragrahvi: § 71 - § 80 sätestasid pedagoogika-nõukogu koosseisu, ülesanded ning tegutsemisreeglid.

§ 71 ütles: “Pedagoogika-nõukogu liikmeiks on:

- a) koolijuhataja ja tema abi [tollal inspektoriks, praegu õppealajuhatajaks nimetatu – M.E.];
- b) kõik kooli õpetajad;
- c) kooliarst;
- d) hoolekogu esitaja ja
- e) 2 lastevanemate esitajat.”¹

Näeme, et tollane pedagoogika-nõukogu eeldas 1) kooli hoolekogu olemasolu ning 2) lastevanemate esindust.

§ 72 sätestas: “Pedagoogika-nõukogu ülesandeks on kooli kasvatus- ja õpetusküsimuste ning nendega ühenduses olevate muude koolielu küsimuste lahendamine. Eriti kuulub tema võimupiiri...” Järgnes 10-punktiline ülesannete loetelu, mille suunitluse ütles ära juba nõukogu nimetuski – pedagoogika-nõukogu. Täheandab, pedagoogikanõukogu tegeles pedagoogiliste küsimustega (sealjuures koolis kasutatavate õpikute valikuga). Hoolekogu tegevusala oli peamiselt kooli majanduslikud probleemid, õpilaste tervishoid ning toitlustamine, vaeste õpilaste abistamine, ka uute õppeainete võtmine kooli õppeplaani jmt.

¹ Haridusala korraldus. – Tallinn. 1932. lk 114.

kompetents = asjatundlikkus
kompetents = võimond, võimupiirid

1931. a “Avalikkude algkoolide seadus” võttis pedagoogika-nõukogu asemel kasutusele nimetuse “õppenõukogu”. Sama teed käisid 1934. a “Keskoolide seadus” (keskkool tähendas siin algkooli ja gümnaasiumi vahelist astet) ning 1934. a “Gümnaasiumide seadus”. Nimemuutus ei tähendanud suuri muudatusi kompetentsis. Küll on tähelepanuväärne, et nood 1934. a kooliseadused ei nõua hoolekogu esindatust õppenõukogus.² Vastus on lihtne, kuid keeruliselt seletatav: nn Pätsi-aegses Eesti Vabariigis ei peetud kooli hoolekogu enam koolielu korraldamise kohustuslikuks organiks.

Tartus Ajalooarhiivis on tallel Pärnu Tütarlaste Gümnaasiumi (kasutame siinkohal niisugust nimetust, jättes järjestikku mainimata ning dateerimata selle kooli nimevariandid ajavahemikul 1918-1940) õppenõukogu (resp pedagoogika-nõukogu) koosolekute protokollid. Artikli mahunõuete sunnil esitame sellest rikkalikust materjalist vaid kilde.

Esmalt koolilooline selgistus. 1884. a-st tegutses Pärnus saksakeelne tütarlaste gümnaasium, 1892 a-l tõi venestamispoliitika õppekeeleks vene keele. 9. novembril 1918. a alustas aga tööd eestikeelne kool - Pärnu Eesti Kõrgem Tütarlaste kool. Kooli kutsuti juhtima J. Eschstamm ja inspektrissiks valiti preili Sild. Kool komplekteeriti järgmiselt: kolm ettevalmistusklassi ja klassid 5.-11. lndani.

5.-11. 2

Kooli õppenõukogu käis koos igal nädalal, sest lahendamist vajas tohtu hulk küsimusi.

- Kõigepealt õpetajate kaader, tunnikoormused ja palgatingimused.
- Õpilaste arv klassides, nende taseme (sealjuures võõrkeele oskuse) väljaselgitamine.
- Õpilaste hindamise põhimõtete väljatöötamine ja kinnitamine. Õppeaastal 1918/1919 otsustati õpilasi hinnata skaalas “jõuab edasi”, “ei jõua edasi”, “nõrk”. 1919/1920 muudeti hindamissüsteemi: “nõrk”, “rahuldav” ja “hää”. Alles 1925/1926. õppeaastal mindi üle viiepallilisele hindamisskaalale. Luges õppenõukogu protokolle jääb mulje, et kooli õppenõukogu ei aktsepteeri kõiki haridusministeeriumi otsuseid: kui vähegi võimalik, tehti ikka oma moodi.
- Õppemaksu küsimused: kes lastevanemaist kui palju maksab, keda ja mis tingimustel maksust vabastada.
- Kooli olmega seotud küsimused: kust saada puid koolimaja kütmiseks.

² Eesti rahvahariduse ja kultuuriala korraldus. – Tallinn. 1938. lk 109-110 ja 115-116.

- Õppekava küsimused: tuli vaagida õppekava jõukohasust õpilastele. 1918/19. õa esimese poole hinded pandi välja Vabariigi aastapäevaks. Selgus, et olukord on katastroofiline. Näiteks 44 viienda klassi õpilasest “jõuab edasi” vaid 19! Vähem kui pooled! Ega teisteski klassides olukord palju parem ei olnud. Siit järeldus: nõudmised on liiga kõrged! Niisuguse tulemuste tõttu otsustas õppenõukogu arutada iga õpilase olukorda eraldi. 22. veebruari 1919. a õppenõukogu protokoll lõppeb järgmiste sõnadega “kell 23.25 lõppes koosolek seoses viimase õppenõukogu liikme lahkumisega”.
- Tihti arutati ka õpilaste käitumist. 1919/20. õa-l lahvatas 7. klassis skandaal. Kaks õpilast olid laimanud oma koolikaaslast väites, et tal on haigus, mis hakkab ka teistele külge. Õppenõukogu otsustas moodustada komisjoni, kes hakkab asja uurima. Kõigepealt otsustati saata laimata arsti juurde. Arsti otsus oli, et neiu on täiesti terve. Pärast sellist otsust tuli komisjon taas kokku, et välja töötada vabandamise tekstid – igale süüdlasterühmale erinev tekst. See tekst kinnitati õppenõukogus. Pärast seda läks komisjon klassi ja vabandamiseprotseduur viidi läbi.
- Õppenõukogus lahendati ka õpetajate personaalküsimusi. Õppeaastal 1919/20 haigestus loodusteaduste õpetaja Õunap. Kooli usaldusarst soovitas õpetajal minna Tartusse mandlioperatsioonile. Koolijuhataja Eschstamm ei olnud nõus andma õpetajale vabu päevi. Linna haridusnõunik aga lubas Õunapil operatsioonile minna. Kui õpetaja haiglast tagasi jõudis, otsustas koolijuhataja õppenõukogu toel vähendada ta palka.
- 1919.aasta kevadel vaagiti õppenõukogus Pärnu Maakonna Õppurite Keskbüroo nõuet, et vanemate klasside õpilastel oleks õigus osaleda õppenõukogu koosolekutel. See ettepanek lükati ühehäälselt tagasi.
- Kooli õppenõukogu arutas üksikasjalikult läbi kevadiste ekskursioonide kavad ning igasugused koolipidudega seotud probleemid. Nii otsustati 1921. a mais lõpetada kooliaasta suurema peoga. Kava kinnitati järgmiselt: “Laupäeval, 21. mail algab päev koolijuhataja kahetunnise referaadiga “Naishariduse olud Pärnus”.” Seejärel avati kooliõpilaste käsitöö näitus ning õhtupoolikul kell 5 – 7 sai külastada tunde. Pühapäeval toimusid ennelõunasel ajal võimlemisharjutused, peale lõunat oli pidu kutsutud külalistele. Õppeaasta lõppes esmaspäeval ülekoolilise jalutuskäiguga Reiu heinamaadel.

- 4
- Õppenõukogu kompetentsi kuulus ka oma kooli esinduse nimetamine Eesti-Soome õpetajate kongressile ning selle kongressi teeside arutamine.
 - Aja jooksul tekkisid õpilastel uued huvid ja ahvatlused. Seoses sellega otsustas õppenõukogu 1926/27. õa-l karmistada elukommete hindamist. Nii otsustati avalikult noomida neide, kes olid loata kinos käinud. Need tütarlapsed aga, kes olid käinud tantsimas, pärast seda veel noormeestega automobiiliga sõitmas, visati koolist välja. Ka 1937/38. õa kahel esimesel koosolekul lahendati käitumisküsimusi, sest õpilased olid suvel käinud kas omapäi või vanematega rannakohvikus pealelõuna muusikat kuulamas – see aga ei sobinud õppenõukogu arvates kokku õpilasliku käitumise reeglitega.
 - Mitu aastat käsitleti usuõpetuse probleeme. Kuna koolis oli eri kirikukonfessiooni esindajaid, tuli saavutada mõistlik kompromiss: luterlaste koosviibimised vaheldusid apostliku õigeusu kiriku 10-minutiliste palvustega hommikul enne tundide algust.
 - Õppenõukogu tegi juba 1923/24. õa-l oma kooli vormi kohustuslikuks. Sellega sammuga loodeti mahendada ka varandusliku ebavõrdsuse probleemi. 1937/38 õa-l moderniseeriti kooli müts.
 - Suur majanduskriis ning õpilaste vähenemine sõja-aastate mõjul andis end tunda ka koolielus. 1932/33. õa-l saavutas õpilaste arv suurima madalseisu. Kui tavaliselt astus gümnaasiumi 60 õpilast, siis kõnealusel aastal ainult 36. Lisaks sellele tõusis senisest teravamalt päevakorda õppemaksust vabastamise probleem: vahepealsetel aastatel oli võimalik seda küsimust lahendada õppenõukogu kahe koosolekuga (õppeaasta algul ja teise poolaasta algul), siis 1933 ja 1934 alanud õppeaastatel kulus selle probleemi lahendamiseks üsna mitu koosolekut.
 - Õppenõukogu käsitles 1930ndatel aastatel mitmel korral õpilasorganisatsiooni “Lotos” tegevust. See oli katusorganisatsioon, mille alla olid kogunenud näitering, võimlemisring, muusikaring, ajalooklubi, kirjandusring ning kahele viimasele kuuluv raamatukogu (lisaks kooli ametlikule raamatukogule). “Lotos” pidas üle kahe aasta oma üldkoosolekuid, kus valiti ka ühenduse president, kes pidi koordineerima kogu selle keerulise organisatsiooni tegevust, aru andma õppenõukogus ning vastutama ka “Lotose” almanahhi väljaandmise eest.
 - Õppenõukogus arutati ka era- ja abitundide võtmist. Kool oli seisukohal, et väljaspool kooli abitundide võtmine kahjustab kooli

5

mainet. Seetõttu otsustati koolis suuremat tähelepanu pöörata era- ja abitundide korraldamisele kohapeal.

- 1938 aasta sügisel tähistati kooli 20. sünnipäeva. Mitme koosoleku protokollist võib lugeda, kuidas valmistuti pidustusteks. Kinnitati kooli lõpumärgi kuju, pöörduti linnavalitsuse poole, taotlemaks vaba päeva pidustusteks. Selgus, et õpilased saavad koguni kaks vaba päeva, sest 6. novembril avati uus sild ja seda avama tuli president K. Päts. Koolil tuli kiiresti oma plaanid ümber teha.
- Õppeaasta 1940/1941 oli ärev. Kool ei saanud isegi õppeaasta avaaktust ise planeerida. Linnavalitsus otsustas korraldada ülelinnalise miitingu, millega tähistada nõukogude võimu võitu ja kooliaasta algust. Enne seda oli aga oodata kontrollreidi, mille käigus hinnatakse koolide valmisolekut õppeaasta alguseks (erilist tähelepanu pidi pööratama näitagitatsioonile.) Kõik järgnevad õppenõukogu koosolekud toimusid suurte muudatuste kajas: kaotati usuõpetus, direktori kohalt vabastati Georg Kõösel (oli olnud selle kooli juht a-st 1922), uueks direktoriks nimetati J. Tavast, kes hakkas kohe organiseerima sotsialistlikku võistlust ning tõstma õppetöö viljakust
- Punavõimu sunnil tehti kooliski punanurk ning töötati välja selle nurga kodukord. Alustati nn tõusikliku vaimu likvideerimist ning "poliitiliselt ärevate" õpilaste nimekirja koostamist. Seda ettevõtmiste nimekirja võiks jätkata. Siin märkisime markantsemaid.

Lt.

Aastail 1918 – 1940 oli õppenõukogu kooli keskne otsustusorgan pedagoogilistes. Selleks, et direktor (resp koolijuhataja) saaks oma ideid realiseerida, pidi ta kooli õppenõukogu oma nõusse saama. ~~Kooli juhtimine lähtuvalt ühest organisatsioonist on tulusam, paindlikum, aga ka konkreetsem ja kiirem.~~

Tänase päeva priktika näitab, et kui kool peab ühte probleemi kooskõlastama mitme organisatsiooniga, siis on alati realne võimalus see nn. kooskõlastus on fiktiivne või probleemi lahendus iganenud.

Õppenõukogu rolli muutumisest kahel erineval Eesti Vabariigi perioodil

Valmistudes Koidula Gümnaasiumi konverentsiks, mille teematika oli seotud kooliajalooliste probleemidega, tutvusin põhjalikult kooli õppenõukogu protokollidega ajavahemikus 1918 – 1940.

See materjal oli nii värvikas, nii mitmekesine, et kutsus uurima koolieluga seotud alusdokumente, nende hulgas õppenõukogu põhimäärust.

Vaadeldaval perioodil (1918 – 1940) oli koolielu korraldatud lähtuvalt “Avalikkude keskkoolide seadusest” (1922) ning “Gümnaasiumide seadusest” (1934; 1938).

Täna päeva koolielu reguleerib aga haridusministri määrus nr.14, 29. maist 2000. Neid dokumente lugedes võib järeldada, et kunagised

õppenõukogu pädevused on jaotunud nüüd õppenõukogu, hoolekogu ja õpilasomavalitsuse vahel. Kas see on kõige õigem ülesannete jaotamine?

Väga raske üheselt olukorda hinnata! Eestis võib ju olla piirkondi/

lapsevanemaid, kes soovivad ja ka aktiivselt ning arukalt sekkuvad koolielu juhtimisse. Kahjuks on niisuguseid situatsioone aga harva kuulda – näha.

Üsna tavaline on see kui lapsevanem ütleb, tehke ära! Me usaldame teid.

Kuid veel tavalisem on olukord, kus vanem ei ole koolielust üldse huvitatud – minul oma elu, teil oma elu- ärge ajage midagi segamini!

Mis on sarnast kahe erineva perioodi vahel?

Õppenõukogu pädevus on seotud õppe – kasvatustöö organiseerimisega, kooli arengu – ja õppekavade kinnitamisega, kooli kodukorra ja päevakava läbiarutamise ja kinnitamisega jne.

Üldiselt on väga raske kahe perioodi koolielu võrralda! Kui 1918. aastal alustas eestikeelne gümnaasium alles oma tööd, otsis õpetajaid, töötas välja oma õppeplaani, kohandas seda tegelikkusele, siis 1991 –2005 aastail on probleem põhiliselt õppekavade moderniseerimises, õpilaste koormuse vähendamises jne.